

אל תקרי הליכות אלא הלכות

תשובות מגליון קודם

ג. האם אמירת 'קדיש' רק מצילה את נפש המת מדינה של גיהנום, או יש בה תועלת גם להכניסה לגן עדן?

כתב רבינו חיים ויטל (שער הכוונות קדיש דף טו ע"ב) בשם רבינו האר"י ז"ל, שטעם אמירת ה'קדיש' אינו כמו שחושבים המון העם שהוא רק כדי להציל את נפש המת מדינה של גיהנום, אלא יש בו תועלת רבה להכניסו לגן עדן ולעלותו ממדרגה למדרגה. ולכן צריך לומר קדיש גם בשבתות וימים טובים, אף שלגביהם מבוואר בזוהר הקדוש (תרומה דף קנ סוף ע"ב) ועי' תוס' ביצה לג: ובמרדכי פסחים קב: שהרשעים מוצאים בהם מנוחה, ואין דנים אותם בגיהנום.

ד. מדוע נוהגים האבלים לפסוק מלומר 'קדיש' לאחר אחד עשר חודש? נוהגים האבלים לפסוק מלומר 'קדיש' אחר אחד עשר חודש, כדי שלא להחזיק את אביהם ואימם רשעים, שכן משפט רשעים בגיהנום שנים עשר חודש. (עדות פרק ב משנה י').

(צינון שבני ספרד נוהגים לפסוק מלאומרו שבוע אחד, ואחר כך חוזרים לאומרו עד תום שנים עשר חודש. ובני אשכנז נוהגים לפסוק מלומר 'קדיש' לאחר אחד עשר חודש, ושוב אין חוזרים לאומרו עד תום שנים עשר חודש).

ה. מה הטעם שיש להפסיק מעט בין 'אמן' לבין 'יהא שמה רבא'? כתב משנ"ב (ס' נ"ו ס"ק ב) בשם האחרונים: כשאומר 'אמן' יהא שמה רבא' יפסיק מעט בין 'אמן' לבין 'יהא שמה רבא', כיון שתיבת 'אמן' חוזרת על דברי השליח ציבור מה שאמר מקודם, ו'יהא שמה רבא' הוא מאמר בפני עצמו.

[ויש לעורר ולפרסם דבר זה וללמדו לאחרים, שכן אין המון העם מודעים לו].

ו. היכן צריך לכרוע מי שאומר 'קדיש' (כולל שליח ציבור)? י"א שאין לו לכרוע כלל. (הגר"א שם ס"ק ק, פקודת אלעזר ס"ו ס' מצד המנהג).

וי"א שיש לכרוע בכל אמן. (יד אהרן הגהות הטור שם). וי"א שיש לכרוע חמישה פעמים ב'קדיש' א': כשאומר 'יתגדל'. ב': כשאומר 'יהא שמה רבא'. ג': כשאומר 'יתברך'. ד': כשאומר 'ברוך הוא'. ה': כשאומר 'אמן' בסוף החצי הראשון של ה'קדיש'. (שו"ע שם סעי' ד [ואחרונים רבים]). וכן הלכה למעשה.

[ויש לעורר ולפרסם דבר זה וללמדו לאחרים, שכן אין המון העם מודעים לו]. [ועי' בפוסקים שיש דעות לכאן ולכאן האם כריעות אלו צריכות להיות כריעות ממש כמו בתפילת העמידה, או רק הרכנת הראש בעלמא. ולכן אין ראוי להסתפק בהרכנת הראש בעלמא, אלא יכרע כריעות ממש ויצא אליבא כולי עלמא].

ז. מדוע ה'קדיש' נאמר בלשון ארמי?

כתב הלבוש (ריש ס' נז): "ומה שאנו אומרים אותו (את הקדיש) בלשון תרגום, י"א מפני המלאכים שלא יתקנו בנו שאנו משבחין שבח נאה כזה, שעל ידי השבח הזה הקב"ה יזכר לחורבן הבית וגלות ישראל בין האומות ומתעורר לגואלם. הג"ה... שכן אמרו ז"ל (ברכות ג): בשעה שישיראל עונין 'אמן' יהא שמה רבא', הקב"ה מנענע בראשו ואומר אוי לבנים שגלו מעל שולחן אביהם, ומה לו לאב שככה מקלסין אותו בניו ורחקם מעל שולחן, וכביכול שיש דאגה לפניו על זה ומתעורר לגואלם. ואם היינו אומרים אותו בלשון הקודש היו מבינים אותו המלאכים, והיו מבינים שעל ידי זה מתעורר הקב"ה לגאולה, והיו מלאכי הדין מתקנאין בנו והיו מקטרגין עלינו, לכך אומרים אותו בלשון תרגום, והם אינם ניזקקין לשמוע מימי שידבר בלשון תרגום... ואף על פי שמרגישין בדאגת ה' יתברך כביכול ובהתעוררותו לגאולה כשמנענע בראשו ומתעורר לגאולה ואומר אוי וכו', מכל מקום אינם יודעים מאיזה סיבה יתעורר הקב"ה לזה, ואין להם מקום לקטרג, כי יאמרו אז שמה כביכול מעצמו ומרצונו הטוב הוא מתעורר על זה בלא שום זכות שיש להם לישראל, רק שרצונו לגאולם בלי שום זכות ואין להם בזה מקום לקטרג. אבל אם היו מבינים שעל ידי זכות השבח הנאה הזה הוא מתעורר לכך, יש להם מקום לקטרג ולומר אין פיהם וליבם שווים ובלשונם יכזבו כל עינים וכיוצא בזה, כגון שיש להם עונות הרבה כנגד זה הזכות, וזה יש להם מקום קטרוג גדול מזה הענין, לכן אומרים לשון תרגום".

א. בנימין שכר רכב מחברת השכרה, וחתם מולם שאם הרכב ייזנק הוא יתקן רק במוסכי חברת ההשכרה. וכמו כן חתם מולם בנימין, שישלם עבור הנזק כל סכום שייקבע על ידי שמאי רכב. והנה בנימין פגע ברכב אחר ושני הרכבים נזקו קלות, באופן שבמוסך רגיל נעמד דמי התיקון על סך 500 ש' לכל רכב, סך הכל 1,000 ש', אלא ששמאי רכב העריך את הנזק בסך של 5,000 ש'. כמו כן בעל הרכב האחר תבע את חברת ההשכרה בסך של 3,000 ש', עבור החלפת 'טמבון' חדש מחמת סדק קטן שנוצר בו, וחברת ההשכרה שלמה לו עבור הנזק. עקב כך גבתה חברת ההשכרה מבנימין סך של 8,000 ש' מכרטיס אשראי שהיה מופקד בידם מבעוד מועד. וכעת בנימין תובע מחברת הביטוח החזר של 7,000 ש', שכן עלות תיקון הרכבים בפועל היא 1,000 ש' במוסך רגיל ולא 8,000 ש'. מה הדין?

לכאורה הצדק עם חברת ההשכרה, שכן בנימין חתם על חוזה בו הוא התחייב שבמקרה שיהיה נזק לרכב החברה, הוא ישלם כל סכום שייקבע על ידי שמאי רכב. אולם יש לומר שההתחייבות שהתחייב בנימין בחוזה אינה אלא אסמכתא בעלמא, (היינו שבנימין חתם על החוזה רק משום שהוא הסתמך בדעתו שיהיה זהיר, ולא יגרם כל נזק), שכן כל התחייבות על תנאי אינה חלה אלא על ידי קניין סודר (מה שלא היה כאן), וכפי שנפסק בשו"ע (ח"מ ס' ר"ז סעי' יג): "...וכן תנאים שמתנים בני אדם ביניהם, אף על פי שהם בעדים ובשטר, אם יהיה כך או אם תעשה כך אתן לך מנה או אקנה לך בית זה, ואם לא יהיה או לא תעשה לא אקנה ולא אתן לך, אף על פי שעשה או שהיה הדבר לא קנה, שכל האומר אם יהיה אם לא יהיה לא גמר והקנה, שהרי דעתו עדיין סומכת שמא יהיה או שמא לא יהיה". והרי גם כאן שבנימין חתם חוזה עם חברת ההשכרה, הוא ציפה שיהיה זהיר ולא ייזנק.

ואמנם דעת החת"ס (חובא בפת"ש שם ס' ר"א ס"ק ב) שבמקום מנהג הסותרים (קניין סיטומתא) אין חיסרון אסמכתא, ועל פי זה פסק הגר"ש אלישיב זצ"ל שחתומה על חוזה יש לה תוקף.

אולם דעת החת"ס (לקוטים ס' טז ס"ק יא) שגם בחוזים יש חיסרון אסמכתא, וכן דעת הגר"ע יוסף זצ"ל בשו"ת יבי"א (ח"ט ח"מ ס' כז סעי' יא), [ולדעתם ההסכם בטל ובנימין חייב לשלם לחברת ההשכרה את שווי הנזק לפי דין תורה, היינו כדרך שנוהג העולם לתקן נזק ברכב, אם דרך העולם לתקן במוסך רגיל, בנימין מחוייב רק בדמי עלות התיקון שם. ואודות הנזק של צד ג' אם בעל הרכב האחר הגזים בתביעתו וחברת ההשכרה שילמה לו, אין זה מחייב את בנימין, אלא עליו כאמור לשלם כפי תיקון במוסך רגיל. וכן אם דרך העולם שלא להחליף את 'הטמבון' מחמת סדק קטן שנוצר בו, אין בנימין חייב לשלם אלא את ירידת ערך הרכב בלבד. (ראה חת"ס ב"ק ס' ו' אות ג שכתב שתיקון שעולה ביוקר ודרך העולם שלא לתקן, המזיק משלם רק את ירידת הערך ולא את עלות התיקון)].

למעשה: כיון שיש בזה מחלוקת הפוסקים יש לפשר בין הצדדים, וחברת ההשכרה תחזיק לבנימין חצי מהסכום היינו 3,500 ש'. (מהרה"ג אפרים כהן עמאש שליט"א, אב"ד זכור לאברהם ביתר עילית).

ב. לוי וכהן הינם שותפים בעסק מכירת תכשיטי יהלומים ואבנים טובות. תנאי התנו ביניהם שכאשר אחד השותפים נוסע למכור סחורה והיא נאבדת או נגנבת ממנו מחמת פשיעה, הוא לבדו ישא בנזק. והנה באחד הימים יצא לוי לנסיעה עסקית, ועימו צרור של אבנים יקרות כדי למוכרן. את צרור האבנים היקרות לוי החזיק בידו, ונחה לפתע תאורם הגיה שוודים, חטף מידו את האבנים היקרות ונמלט מהמקום. כעת חתם תובע את שותפו לוי באביד הסחורה, בטענה שהוא פשע בכך שהוא החזיק את האבנים היקרות בידו ולא הסתירן. לעומתו טוען לוי שאין כאן פשיעה ולכן אינו חייב בדמי הסחורה. מה הדין?

כתב ה'דובב מישורים' (ח"ד ס' רמח) שיש לפשוט את שאלתנו מהנאמר בפרשת וישלח (בראשית לב, יד) אודות יעקב אבינו: "ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו". וכתב רש"י בשם המדרש: "מן הבא בידו - אבנים טובות ומרגליות שאדם צר בצרור ונושאה בידו". הרי לנו שדרך הוא לישא אבנים טובות ומרגליות בידו. ומכאן יש ללמוד שלוי אינו נחשב פושע ופטור, אלא אם כן הוא היה זה במקום שמצויים בו שוודים שאז לוי נחשב פושע וחייב. (ראה פתחי תשובה ח"מ ס' רצא ס"ק ז).

ועוד שנפסק בשו"ע (שם סעי' ס): "המפקיד כספים אצל חברו בדרך להוליכם לביתו... צריכים שיהיו צוררים ומונחים בידו... עד שיגיע לביתו ויקברם כראוי, ואם לא קשרם בדרך הזאת אפילו נאנסו חייב לשלם, שהרי תחילתו בפשיעה". [וע"ש סוסיים שעדיין צריך עיון, ואולי כוונתו שאפשר לחלק ולומר שיעקב אבינו מן הסתם הוביל בידו אבנים טובות ומרגליות בודדים, שאפשר לצרור אותן בתוך היד, וזו שמירה מעולה עבורן. אבל לוי הוביל בידו כמות גדולה של אבנים יקרות שאי אפשר לצרור אותן בתוך היד, ואם כן אין להוליכן בידו, ומאחר שעשה כן נחשב פושע וחייב].

לסיכום: אם היה זה במקום שמצויים בו שוודים - לוי חייב, ואם היה זה במקום שאין מצויים בו שוודים, דעת ה'דובב מישורים' נוטה שלוי פטור וצריך עיון. (ופירו מתוך ויקרא עמ' 183, מהגר"י זילברשטיין שליט"א. ע"ש עוד).

מצוה שלא בתרי"ג המצוות:

'מצוות תקיעת שופר ביום הכיפורים של יובל'
משורשי המצוה, לפי שידוע כי קול השופר תעורר לב בני אדם אם לשלום אם למלחמה, וענין שילוח העבד שעבד את אדוניו זמן רב הוא קשה מאוד בעיני אדוניו, על כן לעורר לב הבריות על הענין ולחזק נפשם ולהזהירם על המצוה בשומעם את קול השופר, בראותם כי דבר השווה הוא בכל הארץ ושהכול עושים כן, נצטוונו על זה, שאין דבר שיחזק ליבות בני אדם כמו מעשה הרבים, וכמאמר החכם - צער רבים נחמה. גם העבד בעצמו מתעורר לצאת ככל העבדים מתחת יד רבו אשר אהב, בשומעו קול השופר. ומתוך כך המצוה מתקיימת לשוב הכל ברשות אדון הכל.

מצוה שלב בתרי"ג המצוות:

'מצוות קידוש שנת היובל'

משורשי המצוה, מה שכתבתי במצוות מנין השנים, מצוה ראשונה שבפרשה זו (לעיל מצוה של), שרצה ה' ליכות עמו בקבלת מלכותו וכו', כמו שכתבתי שם, וכאן היה מקומו.

מצוה שלב בתרי"ג המצוות:

'שלא נעבד הארץ בשנת היובל'

משורשי מצוות היובל כתבתי למעלה במצוה ראשונה שבסדר זה (ש) מה שיכולתי.

מצוה שלב בתרי"ג המצוות:

'שלא נקצור ספיחי תבואות של שנת היובל'

מצוה שלב בתרי"ג המצוות:

'שלא לאסוף פרות האילנות בשנת היובל כדרך שאוספין אותן בשאר שנים'

...בשמיטה וביובל... ומשורש אחד יעלה הכל לפי הדומה, ואין צורך להאריך על כולן.

מצוה שלב בתרי"ג המצוות:

'מצוות עשיית דין בין לוקח ומוכר'

שורש הדין ידוע, כי הוא דבר ששכל בני איש מעיד עליו ומבקש אותו, כי בדין יתקיים ישוב בין בני אדם.

מצוה שלב בתרי"ג המצוות:

'שלא להונות במקח וממכר'

שורש המצוה ידוע, כי הוא דבר שהשכל מעיד עליו, ואם לא נכתב, דין הוא שייכתב, שאין ראוי לקחת ממון בני אדם דרך שקר ותרמית, אלא כל אחד יזכה בעמלו במה שיחוננו האלקים בעולמו באמת ובישר. ולכל אחד ואחד יש בדבר הזה תועלת, כי כמו שהוא לא יונה אחרים גם אחרים לא ינו אותו, ואף כי יהיה אחד יודע לרמות יותר משאר בני אדם, אולי בניו לא יהיו כן וירמו אותם בני אדם, ונמצא שהדברים שווים לכל, ושהוא תועלת רב בישובו של עולם, וה' ב"ה לשבת יצרו.

(מתוך ספר החינוך)

אל תקרי הליכות אלא הלכות

שאלות

(תשובות יינתנו בגליון הבא)

א. אליאור ומיכאל טסו חזרה לארץ בחברת אל-על. והנה כאשר נחתו עשו בדיקה קפדנית במזוודות שלהם, כך שרוקנו את תוכנם לגמרי. לאחר שהבדיקה עברה בשלום השיבו עובדי חברת אל-על את חפציהם למקומם. למחרת כאשר רוקן מיכאל את המזוודה שלו בביתו, גילה שהחליפה היוקרתית שקנה מחו"ל איננה, מיהר מיכאל לפנות לשירות הלקוחות של חברת אל-על, שם הרגיעו אותו ואמרו לו שעליו להמציא את קבלת קניית החליפה, והם ישלמו לו על את מלוא דמיה. לאחר כמה שעות התקשר אליאור למיכאל ואמר לו בזו הלשון: "בטעות הכניסו עובדי חברת אל-על את החליפה היוקרתית שקנית בחו"ל למזוודה שלי". האם מותר למיכאל לקבל את הפיצוי מחברת אל-על אף שכבר מצא את חליפתו?

ב. רוני הובהל לבית חולים עקב הכשת נחש ארסי. והנה לאחר טיפול של שבועיים הצליחו הרופאים בס"ד לייצב את מצבו, עד שהוחלט שב"ה ניתן לשחררו לביתו. הרופא המטפל סיפר לרוני דבר מדעים וזו לשונו: "כשהגעת לכאן עשינו לך סקירת מערכות, וגילינו שיש לך בכליה נגע ממהיר גדול רח"ל. הוחלט לטפל בהכשת הנחש ולאחר מכן בנגע המוסכן. והנה לאחר הטיפול בהכשת הנחש עשינו לך סי.טי., והתברר שארס הנחש חיסל את הגידול". והנה חקירת אירוע הכשת הנחש העלתה שהנחש היה מוחזק בידי לוכד נחשים, והלה פשע בשמירתו והנחש ברח והזיק. רוני תובע מלוכד הנחשים דמי נזיקין. ואילו לוכד הנחשים טוען שטובה עצומה נגרמה לרוני על ידי הכשת הנחש, ולכן יש לפוטרו. מה הדין?

ג. השומע ברכות התורה מימי שעולה לתורה באמצע 'קריאת שמע וברכותיה', האם יש לו לענות 'אמן'?

ד. מי ששמע את הציבור אומרים פסוק 'שמע ישראל' והוא טרם בירך ברכות התורה, כיצד ינהג?

ה. השומע ברכת כהנים באמצע 'קריאת שמע וברכותיה', האם יש לו לענות 'אמן'?

ו. מי ששמע 'מודים דרבנן' באמצע 'קריאת שמע וברכותיה', כיצד עליו לנהוג?

ז. האם מותר לנשים לומר 'ברכות קריאת שמע' בשם ומלכות?

כינור חידתי

שאלת השבוע:

מה הטעם שנהגו לומר "לחיים" כששותים יין?

פתרון החידה מגליון קודם:

שאלה: היכן מצינו חיוב אכילת דגים בשבת מדאורייתא?

תשובה: בשו"ע הרב (או"ח סי' קונ"א רמב"ס ק"ד) הביא בשם בנו של ה'בית דוד' (יו"ד סי' ריח ס"ק א בהגה), שאכילת דגים בשבת היא חיוב גמור מדאורייתא. (אך בשו"ע הרב דחה דבריו וכתב: והוא תמוה מאוד שהרמב"ם והשו"ע השמיטו חיוב דאורייתא, ועוד מי כתיבי דגים דאורייתא, וגם מדרבנן אין טעם בדרך הנגלה שיתקנו דוקא דגים, ומה שהזכירו דגים בגמ' בכמה מקומות היינו למצוה מן המובחר, ולכן מי שאין ידו משגת פטור).

(מתוך סדרת הספרים הנפלאה ופריו מתוק).

העלון מוקדש לע"נ: ר' שלמה בן דונה ז"ל, ר' יעקב בן שפרה ז"ל, ולהבדיל לרפואת יצחק בן תמר.

להערות והארות הרב סימן טוב רוזן שליט"א 0548432105.

לקבלת העלון במייל: 56629700@gmail.com

נא לא לעיין בזמן התפילה